

11/6

# SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,  
kyrkokonst, kyrkomusik  
och homiletik*

HÄFTE 2 / ÅRGÅNG 23 / MAJ 1948

---

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND



## INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
<i>Adell, Arthur</i> : Litteraturkönika .....	32
— » — Svenskt Antifonale .....	93
— » — Anmälan .....	120
<i>Arrér, G.</i> : Ny musik .....	46
<i>Carlsson, Sten</i> : Svenskt körarbete under år 1947 .....	18
<i>Cnattinius, Bengt</i> : Om kyrklig konst .....	43
— » — Vadstena klosterns byggnadshistoria .....	84
— » — Litteratur .....	92
— » — Dansk kyrklig målarkonst .....	113
<i>Dahl, Holger C.</i> : Kyrkosyn och andaktsliv .....	97
<i>Edwall, Pehr</i> : Erfarenheter av tidegården i svenskt försam- lingsarbete .....	74
<i>Hartman, O.</i> : Två hymner för tidegård .....	5
<i>Haerberger, Axel</i> : Psykologiska synpunkter på kulten .....	42
<i>Johannesson, L.</i> : Biskopsvigningspraxis i Sverige .....	107
Kyrkosångens Vänner .....	18 ff., 53 ff.
Laurentius Petri Sällskapet .....	31, 58 ff., 83
<i>Linderoth, Hj.</i> : Bibelsyn och gudstjänst .....	61
Nordiska Nämnden för tidegård .....	81
<i>Schmidt, W. A.</i> : Tidegården och Finlands kyrka .....	77
— » — Se Wsi Testamenti .....	105
<i>Segelberg, Eric</i> : Flectamus genua .....	87

<i>Stenberg, Ragnar</i> : Kyrklig skrud och prydnad .....	28
<i>Strömberg, Bengt</i> : Invigning av Lunds domkyrka .....	115
— » — Ett intressant svar av Ritkongregationen .....	116
<i>Weman, Henry</i> : Svensk koralsång 1947 .....	25
<i>Viderø, Finn</i> : Hugo Distler .....	7
<i>Wiking, Bo-Sture</i> : Ett nytt standardverk om Runeberg .....	16
<i>Aberg, Jan-Håkan</i> : Tobias Norlind och hans musikhistoria ...	1

LIBRARY  
UNIVERSITY OF TORONTO

77 JAN 1949

## S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH  
 KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM  
 SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:  
 KOMMINISTER RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen  
 i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 144 00. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Kyrkoherde A. Adell, Söderköping: Litteraturkrönika. — Intendent B. Cnattingius, Linköping: Om kyrklig konst. — Domkyrkoorganist G. Arnér, Växjö: Ny musik. — Kyrkoherde A. Haegerber, Vretstorp: Psykologiska synpunkter på kulten. — Kyrkosångens Vänner. — Laurentius Petri Sällskapet.

**Bo Wedrups Orgelbyggeri**

FIRMA ORGELTJÄNST

U p p s a l a

Kungsgatan 30 B - Tel. 363 57  
 41295

**Melodihänvisningarna***till varje psalm*

gör den

**Gleerupska Psalmboken**

värdefullare

C. W. K. GLEERUP, Lund

**Doktors-****avhandlingar**

tryckas perfekt å

**Skånska****Centraltryckeriet**

Grönegatan 14

Lund. Tel. **10275**

*Gods idéer*

TECKNING RETUSCH  
 KLICHÈER SKYLTA

**KÖHLERS KLICHÈ**

Tel. 16734, 10842

Malmö ANSTALT  
 ST. NYGATAN 54

## Litteraturkrönika.

Denna litteraturkrönika kan lämpligen inledas med en kort översikt över några under de sista åren utkomna översiktsarbeten. Dit bör då först räknas den av professor *Emil Liedgren* författade delen i det stora sammilverket: *Svenska Kyrkans Historia* (VI:2) omfattande: Nelogien, romantiken och uppvaknandet (Stockholm 1946, Diak. 384 s. 12:50). Perioden omfattar tiden 1809—1823 men behandlar beklagligtvis icke de samtida folkväckelserna och den kyrkliga förnyelsen, som hänvisats till ett särskilt band, med annan författare. Den så företagna uppdelningen medför vissa svårigheter inte bara för författarna utan även för läsaren. Vad Liedgren emellertid har givit är i sitt slag av högsta intresse icke minst för den som vill orientera sig i den svenska kyrkans historia för att få en riktig bakgrund till förståelsen av den liturgiska historien. Den av Liedgren behandlade avdelningen upptar till behandling det unga nittonde århundradets handläggning av de kyrkliga böckerna och i synnerhet psalmboksarbetet 1810—1819. De slutliga resultaten av dessa arbeten ha ju varit av grundläggande betydelse för gudstjänstlivet in till våra dagar. En kunnigare handledare i dessa materier än professor Liedgren kan man näppeligen få. Hans framställning förenar översiktlighet med färgrik konkretion. Man är honom tacksam inte minst för de många konkreta smådragen, som han genom sin direkta källforskning framdragit.

Ett översiktsarbete från Finland är i detta sammanhang värt att notera. *G. O. Rosenqvist* offentliggjorde under titeln: *Finlands kyrka*, i det senaste halvseklets brytningstider (Åbo, 1946, Gleerups förlag, 319 s. 9:50) sina Olaus Petri föreläsningar. Framställningen, som är avsedd för svensk läsekrets, vittnar väl om författarens förtrogenhet även med den samtida svenska historien och ger honom därför tillfällen till intressanta paralleller. Ställvis är framställningen ytterst intresseväckande, för att icke säga spännande: Finland har ju under detta sista halvsekel genomlevat en tid av stora omvälvningar och dramatiska händelser, inför vilka kyrkan icke kunde stå främmande. I åtskilliga avsnitt kan författaren vittna om vad han iakttagit med egna ögon och detta ger hans framställning ett särskilt intresse. Med särskild uppmärksamhet läser man kapitlet om kyrkan i Finland och kulturkretsarna. Det har av Lehtonen gjorts gällande att i få europeiska länder — eller i intet land — de bildade mött religionen och kyr-

kan med sådan likgiltighet som i Finland. Samtidigt härmed är det påfallande och uppmuntrande att iakttaga i huru ringa grad rätten till utträde ur kyrkan blivit utnyttjad, vilket tydligt visar att kyrkan i Finland dock har ett starkt grepp om folksjälen.

Kapitlet om gudstjänstordning och psalmbok har för denna tidskrifts läsare ett särskilt intresse och av synnerligt värde är att framställningen här på en gång kunnat ges en så fyllig historisk bakgrund och föras fram till den nya psalmboken, som togs i bruk pingstdagen 1946. Man måste här instämma med författaren däri att resultatet betecknar en vinning för gudstjänstlivet i Finlands kyrka och att det skall alltid framstå som en bragd, att den svenska folkstammen mitt under krigets hemsökelser förmått nå detta mål. Det vittnar, säger han med rätta, på ett uppmuntrande sätt om de andliga krafternas suveränitet även i en tid av förödelse och våld.

Instundande höst kommer Finlands svenska kyrkomöte att få sig förelagd frågan om ny koralbok till den sålunda stadfästade psalmboken. Kommittéförslaget *Svensk Koralbok* (Helsingfors, 1947) är utarbetat av den sedan 1943 arbetande kommittén, vilken består av biskop Max von Bonsdorff, professor Otto Andersson, och direktor musices John Sundberg med suppleanterna doktor G. Moliis-Mellberg och dir. cant. Sune Carlsson. Förslaget har stött på en hel del kritik varför det torde finnas anledning att återkomma till detta arbete i samband med bedömning av den slutliga koralbok, som kan förväntas bli resultatet av kyrkomötets granskning.

Ett par alster framkomna i samband med synodalmötet i Finland sistlidna oktober bör uppmärksammas. Samtliga Finlands biskopar ha deltagit i skriften: *Kristi kyrka i storm* (Helsingfors 1947, 144 s.). Där gives en förträfflig översikt över kristenhetens läge efter krigen, över återuppbyggnadsarbetena och teologien. Denna skrift har sitt ursprung i den av den finländska kyrkolagen förutsatta framställning, som skall givas till synodalmötena om de märkligaste företeelserna inom den kristna kyrkan och den teologiska vetenskapen under den förflutna femårsperioden, ett beaktansvärt stadgande, som här på ett förträffligt sätt förverkligats.

Till synodalmötet med det svenska stiftet, som hölls i Borgå har *Karl-Erik Forsell* såsom preces utgivit en undersökning om *Skriftskolan — uppgift och gåva*. (Helsingfors, Förb. för sv. församlingsarbete i Finland, 179 s.). Efter en kort historisk översikt,

behandlar förf. de för den finländska konfirmandundervisningen aktuella spörsmålen, varvid han även beaktat nyare rikssvensk litteratur. Åtskilliga av spörsmålen äro ju speciellt finländska, men annat är gemensamt kristet gods. Till grund för framställningen ligger bl. a. en enquete, som ger belysande glimtar av livet i Finlands kyrka av i dag. På åtskilliga punkter måste man dock fråga sig om det verkligen låter sig medhinnas att behandla ett så omfattande stoff med ett beräknat medeltal av 60—80 undervisningstimmar.

Jämte de ovan omnämnda mera historiska översiktsarbetena föreligger ett exegetiskt-dogmatiskt samlingsverk, som bör beaktas av den liturgiskt intresserade. Det är *En bok om bibeln* (Gleerups förlag, 1947, 294 s. 12:50.) med bidrag av Ragnar Bring, Anton Fridrichsen, Hjalmar Lindroth, Olof Linton, Anders Nygren och Erik Sjöberg. I viss mening kan man säga att det utgör en fortsättning av Boken om kyrkan. Även om boken i sin helhet icke ger en enhetlig framställning, utan låter skilda meningar komma till uttryck, ha dessa undersökningar, förebildligt enkla och klara i framställningen, en gemensam grundinställning. Samtidigt som man icke vill göra sig urarva med de vinningar, som den historisk-kritiska bibelforskningen vunnit, syftar man till att övervinna dess ensidigheter och strävar till vad man skulle kunna kalla en evangelisk bibelsyn, som avvisar en fundamentalistisk uppfattning av bibeln.

Då bibeln intar en väsentlig plats i kulten är det för den liturgiskt intresserade och om gudstjänstlivet måne, av största vikt att han själv äger en evangelisk bibelsyn. Detta är grundvalen för en evangelisk gudstjänstsyn. Här har denna undersökning, kanske framför allt i Fridrichsens exegetiska och i Nygrens och Lindroths dogmatiska framställningar mycket att ge. Ett enda citat ur den förres uppsats: Jesus, Johannes, Paulus må vara nog. Han skriver: Herren »talar efter sin bortgång vidare genom den kyrka, som blev frukten av hans liv, död och uppståndelse; den som i alla sina växlande former — och sådana utvecklades redan i urkristendomen — är förbunden med den levande Herren genom ordet (traditionen) Anden och sakramenten och därför i alla variationer är en».

På danskt håll har ämnet upptagits i serien For Kirke og Theologi 3. som utgivits av Theologisk Oratorium. Årsskriften ägnas *Svend Aage Nielsens*: Den nye Pagts Bibelsyn (Theologisk Oratoriums



Forlag, Bringstrup, 1948, 67 s. 4:—). Ett kapitel av denna skrift, som ursprungligen utgjorde en serie föreläsningar vid Pastoralseminariet i Köpenhamn, har tidigare delgivits denna tidskrifts läsare. Förf. avser att upptaga det nya testamentets och kyrkans gamla bibelsyn till diskussion i denna tids situation. Den är ett intressant vittnesbörd om huru de tankar, som varit vägledande för förf. av En bok om bibeln äger sin aktualitet också inom andra kyrkor, även om utgångspunkterna äro skilda. Nielsen sysselsätter sig genomgående med spørsmålet om gamla testamentet och konstaterar att den för den första kristna menigheten betydde långt mera än den efter den historisk-kritiska bibelsynen vill komma att göra för moderna människor. Men därmed vaknar frågan: när vi på en punkt, som uppenbarligen var så avgörande för Jesus och urkristendomen avviker från dem: ha vi då längre en apostolisk kristendom gemensam med dem? Han finner det nya testamentets bibelsyn given däri att »Skriften» är Jesu Kristi bok, som handlar om honom och blott kan förstås av honom och av dem, som han vill uppenbara Gudsrikets hemligheter för. Genom en rad exempel belyser han denna tes. Inte minst, för den som i tidegården har att sysselsätta sig med stora delar av gamla testamentet har Niensens undersökning mycket av värde att ge.

På Theologisk Oratoriums Forlag (Bringstrup pr. Ringsted) föreligger även ett häfte *Morgen- og Aftensang* (1947, 83 s. 3 kr.) Häftet har sammanställts av sogneprest Gunnar Pedersen och är ett nytt bevis för tidegårdens spridning i Nordens kyrkor. Tidigare har tidegården i Danmark utförts direkt ur Bibelske Psalmer och i huvudsak bestått av psaltarrecitation. Här ha nu sammanställts korta tideböner för en vecka, morgon och afton samt för kyrkoårets skiftande tider. I huvudsak har därvid följts de gamla dispositionerna och för de olika dagarna anvisats skiftande schemata, ibland enligt matutin, understundom efter laudes eller prim om morgonen, och efter vesper eller completorium om aftonen, i de flesta fall något förkortat. För hymn har man valt en Salme ur de lutherska sångerna, någon gång i anknytning till tidegårdshymnerna.

Textboken är så uppställd att tidebönerna skola kunna sjungas ur den. Mediatio och finalis är därför utmärkta med olika stilsorter, icke alltid så lättlästa eller lättförståeliga. Hela problemet om textens underläggande under psalntonerna är värt en ingående undersökning, som lämpligen kan anstå till dess det planerade större arbetet med ett fullständigt Psalterium, vilket är på

gång, föreligger färdigt. En kort och god vägledning till förståelse av tidebönen återföljer häftet.

Från Theologisk Oratorium är steget icke långt till Dansk Kirkesang, som under det gångna året celebrerat sitt 25-årsminne bl. a. med en kyrkomusikafton i Christiansborgs slottskyrka, vars program återfinnes tillsammans med redogörelsen för de gångna 25 åren i *Dansk Kirkesangs Aarsskrift 1947*, (Köpenhamn, 1947). Av den gamle lärofadern i Dansk Kirkesang, Thomas Laub, har i årsskriften återgivits en liten uppgörelse mellan Liturgisk Sang og Visesang, där han med all rätt pläderar för gregoriansk sång, men varnar för för hastigt införande. Prästen och skalden Harald Vilstrup har en intressant uppsats om Christian Friedrich Richter, betitlad: *Lammets Brud, En digter og et Hovedmotiv for hans Digtning*. Också hos oss äro ju åtskilliga av Richters sånger kända: Hos kristna städs glänser det invärtes livet o. a. Uppsatsen ger ett starkt intryck av denna pietistiska poesi icke minst genom översättningarna av Richters sånger för vilkas överförande förf. synes äga särskilda förutsättningar. Mag. art. Henrik Glahn skriver Om reformationstidens Salmemelodier og deres rytme. Ett knippe minnen från samfundets årsmöten avslutar årsskriften.

Den kulthistoriska forskningen har under de sista åren avsatt några högst beaktansvärda produkter. Det är så mycket angelägnare att uppmärksamheten här riktas på dem, eftersom de ha offentliggjorts i sådana lärda serier, vilkas nummer oftast beaktas endast av den trängsta kretsen. Två undersökningar offentliggöras i Lunds Universitets Årsskrift, båda äro författade av docenten, numera domprosten i Härnösand, David Lindqvist. En tredje återfinnes i *Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland* och har till författare Doktor Olav D. Schalin, numera domprost i Borgå. En fjärde, som behandlar de svenska liturgiska hymnerna under medeltiden och vars författare är musikprofessorn i Uppsala: Carl-Allan Moberg, skall senare ägnas en utförligare redogörelse.

*Olav D. Schalin: Kulthistoriska studier till belysande av reformationens genomförande i Finland II*, (Svenska Litteratursällskapet i Finland CCCXIII, Helsingfors, 1947, 167 s.) utgör senare delen av hans doktorsspecimen, som offentliggjordes 1946 och tidigare omnämnts i denna tidskrift. Den andra delen, behandlar det kultiska livet i Finlands stift från år 1576 och fram till 1625, alltså under den oroliga perioden omkring den Röda boken.

Den första delen skildrade den kultiska nyskapelsen under reformationens genombrottsperiod. Den förlöpte efter enahanda linjer som i Sverige. Laurentius Petri stod också för Finlands vidkommande som ledaren och den riktningsgivande personligheten, även om de olika stiftet, även Åbo, behöllo sina säregna drag. Finland synes i vissa avseenden ha varit konservativare och behållit mera av den gamla kultens uttrycksmedel.

Den period, som Schalin här skildrar, är en period av jäsning och kamp mellan olika idéer, en kamp, skärpt genom de samtida politiska motsättningarna, icke minst genom de olika kungliga viljorna, representerande också skilda liturgiska ideal. Vasaättlingarna voro religiöst intresserade. Johan III förenade med teologisk kunskap starkt estetiskt och konstnärligt intresse och önskade bevara och förkovra vad som skapats i den gamla kyrkan under medveten anknytning till urkristendomen och kyrkofäderna. Motståndarna karaktäriserade detta som papism. Hertig Carl, sedermera Carl IX, anknöt till en mindre traditionsbunden riktning, betraktad som kalvinism. Säkerligen har Schalin alldeles rätt, när han karaktäriserar åtskilligt av motståndet mot konungarnas liturgiska initiativ, såsom orsakat av prästerskapets känsla för att de kultiska frågorna voro kyrkans interna angelägenheter, som konungamakten icke ägde dirigera.

A andra sidan ha i Finland, liksom i Sverige, många av prästerskapets medlemmar ansett sig förpliktade att lojalt följa de mycket skiftande förordningar, som överheten utfärdade. I en sådan tid, då så växlande direktiv kunde utfärdas, måste sådan lojalitetssträvan bli mycket påkostande och vansklig att med gott samvete iakttaga. Ett typiskt, för att icke säga tragiskt, exempel på den lojale kyrkomannen utgör Åbobiskopen Ericus Erics, som trots många mycket värdefulla insatser, ändå gör ett intryck av vankelmod.

I Finland synes perioden ha, kanske mera än i Sverige, karaktäriserats av den starkt framträdande lutherska kyrkovisan. Från 1624 föreligger Jacobus Franciscis berömda koralbok i Kangasalas kyrkoarkiv — utgörande en fullständig koralbok till den svenska psalmboken och till Hemming Henrikssons finska psalmbok av år 1614. Här har Åbostiftet i varje fall hållit jämna steg med de övriga svenska stiftet, om icke rentav legat före.

Den orolige och märklige psalmdiktaren och psalmsamlaren Sigfrid Aronius Forsius räknas med all rätt till den finländska kulturkretsen och såsom den förste kände psalmdiktaren på svenskt

språk i Finland. Hans sannolikt år 1614 utgivna Andeliga Psalmer och Wijsor, bevarad i ett enda, svårt defekt exemplar, upptar enligt Schalins undersökningar, icke mindre än ett fyrtiotal icke tidigare kända sånger, åtskilliga av honom själv.

Ännu tidigare hade den berömda sångboken *Piae cantiones* av år 1582, utgivits av Theodoricus Petri Rvtha och Jacobus Petri Finno, ett nottryck, som saknar motsvarighet i det egentliga Sverige. Främst torde samlingen, som ofta påpekats, varit avsedd för de finländska skolorna. Av dessa 74 sånger är det ett femtiotal, som icke observerats i tidigare källor.

Till det värdefullaste i Schalins arbete hör, synes det anmäla- ren de många från olika håll hopbragta notiserna, som belysa gudstjänstlivet, sådant detta verkligt levats. Med rätta säger Schalin: »Ofta voro stadgandena av ett slag och praxis ett annat». Man är tacksam för varje nytt bidrag, som kan belysa de faktiska förhållandena. Huru värdefulla äro icke härvidlag de meddelade inventarieförteckningarna, med uppgifter om skrudar o. d. De låter oss ana huru gudstjänsten verkligen utfördes.

Författaren, som beklätt och bekläder arbetsfyllda poster i Finlands kyrka, är att lyckönska till fullföljandet av den stora uppgift som han satt sig före och till det förtjänstfulla sätt varpå han genomfört den.

Domprost David Lindqvist har redan tidigare genom sina undersökningar bl. a. om Hovförsamlingens liturgiska tradition 1614—1693 (utg. 1944) och Första mässan i Stockholm (1945) dokumenterat sin ingående förtrogenhet med det nyvordna Stockholmsstiftets äldre gudstjänstliga förhållanden. En direkt fortsättning av dessa tidigare publicerade undersökningar av mera lokalhistorisk karaktär är den 1947 publicerade undersökningen *Acta dioecesis holmiensis*, till belysning av kyrko- och församlingsstyrelsen i Stockholm (LUÅ 1947, Gleerups förlag. 158 s. 6:—).

Med rätta framhåller författaren att Stockholms kyrkohistoria ännu i stor utsträckning är en jungfrulig mark. Ett betydelsefullt — och för Stockholm speciellt — problem utgör otvivelaktigt dess kyrkostyrelse med dess poler: konsistorium, magistrat och Uppsala domkapitel. Till lösning av detta problem har förf. här framlagt och kommenterat några betydelsefulla dokument: Forma consistorii Stockholmensis av år 1643 — tidigare okänd för forskningen, tre instruktioner för pastor primarius av åren 1650, 1655

och 1668, tvenne stadgor för hovförsamlingen av år 1662 och 1681 samt slutligen S:ta Clara kyrkas skrå av år 1648.

Dessa dokument ge ett levande intryck av huru det under 1600-talet starkt expanderande Stockholm strävade efter att bemästra det kyrkligt organisatoriska problemet och också huru intensivt de olika myndigheterna vakade över sina maktbefogenheter, icke minst ärkebiskopen i Uppsala.

Forma consistorii synes vara ett verk av Olaus Laurelius, pastor primarius sedan 1640 och en kyrkoledare av betydande mått. Enligt denna forma skulle konsistorium i pastor primarius äga sin preces och som ordinarie bisittare medlemmar av prästeståndet. Även hovförsamlingen skulle underställas konsistorium, varigenom en verklig kyrklig enhet skulle skapas i huvudstaden. Förebilden till Laurelius Forma var ett förslag till nyordning av domkapitlet i Uppsala av år 1641, utarbetat av professorerna, och avsett att inskränka ärkebiskopens makt. I sin tur blev Stockholms-forman förebild för den av Laurelius år 1649 utarbetade domkapitelsordningen för Västerås och som sådan i viss mening grundläggande för Laurelius' rättsliga arbete. Att Stockholmsforman ej kom att godkännas av regeringen berodde synbarligen på att ärkebiskopens äldre befogenheter inskränktes.

Jämte organisationen av själva kyrkoledningen finner man under 1600-talet en diskussion om de särskilda församlingarnas självständiga förvaltning. Härom vittnar S:t Clara Kyrkas Skrå, även den med rötter i Uppsala domkyrka, och sammanställd av kyrkoherden Samuel Hammarinus. S:t Clara kyrkas skrå innebar ett försök att ge åt kyrkorådet beslutsrätt i ekonomiska ting och i fråga om den kyrkliga disciplinen. Detta innebar ett angrepp på Magistratens förmyndarskap över kyrkan. Kyrkorådet skulle bestå av kyrkoherden, två kyrkovärdar och kyrkans sexmän.

Mer än lokalhistoriskt intresse äger den andra undersökningen av Lindqvist: *Nattvarden i svenskt kultliv*, En liturgihistorisk studie (LUÅ, Gleerups förlag, 137 s. 4:50). Det vore högst beklagligt om denna studie skulle vinna en så ringa uppmärksamhet, som i regel brukar komma akademiska årsskrifter till del. Det är icke blott en utomordentligt väl dokumenterad historisk undersökning, utan i dagens problemläge, en högst aktuell skrift.

Törhända skriftens titel i någon mån kan leda tanken på avvägar. Den fråga, som här historiskt prövas, är spørsmålet om *communio publica* och *communio privata*, nattvardsfirning i hög-

mässa eller nattvardsfirning utanför högmässa, mässa i kyrkan inför församlingen eller i sakristian, resp. i hemmen.

I den inledande historiska översikten framhåller Lindqvist att den urgamla regeln varit att communionen skall ske i mässan. Endast i nödfall, vid sjukdom o. d. kunde nattvarden utdelas extra missam.

Redan på 1200-talet uppkom emellertid sedvänjan att mottaga nattvarden, även utan nödfall, utanför mässan. Kommunion och mässa skildes åt. Härigenom led gemenskapen intrång.

Reformationen betydde i detta fall, liksom eljest, en återgång till urkristen sedvänja. Den återupptäckte *communio* i ordets egentliga bemärkelse. Nattvarden var för Luther en församlingens angelägenhet. Reformatorerna förkastade privatmässorna. Luther ville egentligen blott hålla söndagsmässa. Alla lutherska ordningar under 1500-talet äro ense därom att kommunionen är den söndagliga huvudgudstjänstens höjdpunkt. Kommunion i hemmen var tillätlig endast vid sjukdom och i nödfall. Man fick ej lämna församlingen eller uppge enheten.

Laurentius Petri hävdade samma ståndpunkt och under 1600-talet visar prästerskapet att omsorgen om *communio publica* var omsorg om gudstjänstlig enhet. Samma synpunkt finner uttryck i 1686 års kyrkolag. Alla församlingsbor skulle bevista gudstjänsten i kyrkan och där bruka sina salighetsmedel, men samtidigt gavs ett ganska stort utrymme åt privatkommunionen. Rikets råd hade rätt att antaga och bruka egna präster i sitt hus. Adeln och ridderskapet kunde hålla huspredikant om ock »Herrens högwardiga nattvard skal begås i kyrkian och icke hemma i husen utan för sjukdoms skull eller särdeles viktig orsak och i nödfall» (Kap. XI § 12). Historien visar huru denna bestämmelse kom att skapa en fast otrolig oreda och skada i nattvardslivet.

Den undersökning som Lindqvist gjort visar i sina huvuddrag följande utveckling:

Adeln och hovet skiljer sig från gemene man under den period då adelns makt tilltar och då adelsslotten i Stockholm och i landsorten försågos med kapell med tillhörande slottskaplan. Adeln och dess husförsamling drogo sig undan från församlingen i fråga om kyrklig tukt och ordning. Dop, vigsel, nattvard förlades till hemmet. En väsentlig orsak till framträngandet av privatkommunionen var den sociala förskjutningen inom staten. — Prästerskapet gav efter

för adelns krav, som för de fattigare bland prästerskapet innebar ökade inkomster.

Samtidigt gör sig en ny syn på nattvarden gällande: en individualistisk uppfattning tränger in. I stället för tanken på församlingsgemenskapen blev nattvarden den enskilde troendes förening med Kristus. Ytterligare försvagas nattvardens ställning genom uppfattningen att predikan var det väsentliga. Den ursprungliga reformatoriska synopsen av ord och sakrament glömdes. Nattvardens lösgörande från huvudgudstjänsten och dess förläggande utom mässan blev en naturlig följd. Gudstjänsten och nattvardsfirandet betraktades ur uppfostringsynpunkt, såsom något för de enfaldiga och barnen. Så drogs en intellektuell gräns mellan de okunniga och de upplysta och det blev framför allt de obildade som behövde gudstjänsten.

Senare kom den pietistiska uppfattningen till. Nu drogs gränsen ej mellan adel-folk eller mellan bildade-obildade, utan mellan troende och icke troende. Religionen blev i högre grad en inre fråga. Redan Spener menade att nattvardsgudstjänstens offentlighet i vissa fall kunde göra intrång på »uppbyggligheten». Nattvardsgång i mindre grupper skänkte »eine mehrere Devotion». Man ville gå till nattvarden utan att störas av den gudlösa hopen. Den radikala pietismen bröt en lans för den »rena» nattwardsförsamlingen, som skulle bestå av allenast Jesu rätta och rena lärjungar.

Så stod dock ännu under 1800-talet de båda uppfattningarna mot varandra: nattvarden som *communio*, gemenskap, vilken borde vara *communio publica* och i huvudgudstjänsten följa på predikan — och den andra, som menade att nattwardsfirningen vore icke en nödvändig beståndsdel i högmässa. »Uppbyggligheten» kunde ökas om nattvarden förlades utanför högmässan.

Det är den senare uppfattningen, som segrar i 1861 års förordning, då det stadgades »att om i någon församling vid vissa tillfällen och med afseende å särskilda omständigheter, det må anses nödvändigt att nattvardsgång anställas å annan tid än i sammanhang med den allmänna högmässogudstjänsten, Pastor äger att med församlingsborna därom överenskomma».

Därmed var enheten i gudstjänstens klassiska form bruten. En lång utvecklingslinje hade nått sitt slutskede. Nattvardsgudstjänsten som huvudgudstjänst kom allt mera ur bruk, samtidigt som nattwardslivet över huvud taget försvagades, liksom också känslan av församlingsgemenskapen.

Man måste vara författaren mycket tacksam för denna klarläggande historiska utredning av en livsfråga för församlingen och för hans framställning om de drivande orsakerna till den beklagliga utvecklingen.

Möjligen kan man fråga sig om Lindqvists undersökning av lätt förklarliga skäl ensidigt kommit att inrikta sig på förhållandena i städerna, enkannerligen storstäderna. Det var ju dessa som kommo att bestämma utvecklingen. Ute i de rena bondebygderna ha knappast orsakerna till nattvardslivets ödeläggelse varit att söka i motsatserna adel-folk, bildade-obildade. Dess mera kom nog här den pietistiska motsatsen troende-icke troende att bli avgörande. Under alla förhållanden finnes all anledning för den som nu hoppas på och arbetar för nattvardslivets förnyelse att ta del av Lindqvists arbete.

*Arthur Adell.*

---

### Om kyrklig konst.

*Martin Liljegren, Stormaktstidens gravkor. Sthlm 1947. P. A. Norstedt & Söner. Kr. 24.*

Som akademisk avhandling ventilerades förra året ovannämnda verk om stormaktstidens gravkor i Sverige. Författaren visar med lärdom, skarpsinne och gott omdöme, att gravbyggandet i form av gravkor åt furstar och stormän under 1600-talet är en specifik svensk företeelse, ett slutet kapitel i arkitekturhistorien, som här växer fram ur egen miljö och ur egna förutsättningar. Förmodligen var även stormaktstidens egendomliga gravpompa, som med förvåning skildras av resande främlingar, också ganska enastående. Fester och teaterföreställningar sågs inte i Stockholm, säger Magalotti, men begravingar och bröllop tycks ha ersatt sådana.

Byggandet av särskilda gravkor, ett avskilt rum i kyrkan, utgör avhandlingens ämne, inte de välvda grifterna under golvet eller de fristående gravbyggnaderna på kyrkogårdarna. Årans begrepp och de monumentala sinnelaget konstituerade formbildningen. Efter en inledning av europeiska minnesmärken skildras äldre svenska gravminnen. Bland dessa lägger man märke till frågan om S:ta Helena



av Skövde. Som bekant har våra dagars forskning börjat tvivla på existensen av detta Sveriges första nationalhelgon. En rundbyggnad invid kyrkan i Skövde har betecknats som hennes gravkapell. Författaren visar — efter Bauerreiss — att ett stort antal liknande rundbyggnader i Europa vöro avkomlingar av den heliga gravens kyrka i Jerusalem och ofta vigda åt Helena, Konstantins moder, som återfann det heliga korset. Här ges då en rimlig förklaring till namnet. Från de äldre välvda rummen med kistor utvecklas under 1600-talet ett mera monumentalt rum, som innesluter kistan samt pompösa epitafier och anvapen. Gustavianska gravkoret vid Riddarhuskyrkan är det första färdiga exemplet. Som upphovsman till detta verk föreslår förf. slottsbyggmästare Louis Gillis och riksantikvarien Johan Bureus. Efter detta gravkor följer en stor mängd hjältegravkor samt adliga personers och ätters minnesrum. De förnämsta ha Jean de la Vallée, Nikodemus Tessin d. ä. och Erik Dahlberg till upphovsmän. Oxenstiernska gravkoret vid Jäders kyrka är den förstnämndes vackraste skapelse från år 1652 och något senare tillkom Friholmskoret och Brahekoret. Här gjordes strängt taget hela kyrkan till ett ättegravkor. Den nybyggda Askersunds landsförsamlings kyrka (1661) fick en något motsvarande utformning av de la Vallée, och Veckholms kyrka planerades till gravmonument åt Jakob de la Gardie. Vallées största uppdrag blev dock gravkoren vid Riddarholmskyrkan: Banérska, Vasaborgska, Leijonhufvudska och Wachtmeisterska. Tessin fullföljde sedan utvecklingen. Hans förnämsta verk äro de la Gardieska gravkoret vid Veckholms kyrka, som han fick fortsätta efter Vallée, Bondeska gravkoret vid Spånga kyrka, Rosenhaneska gravkoret vid Husby-Oppunda kyrka m. fl.

Framställningens konsthistoriskt sett värdefullaste parti behandlar Erik Dahlberg. Förf. har dragit fram en del fantasiförslag till rundtempel, som Dahlberg diktade under sin lyckliga italienska studietid. Den romerska stilen i dessa fullföljde han i de många gravbyggnader över högättade svenskar, han skapade: Soop-Oxenstiernska koret vid Askersunds landsförsamling, Cronborgska gravkoret vid Södertälje stadskyrka, Aschebergiska vid Kristine kyrka i Göteborg, Kaggska vid Floda kyrka och slutligen hans eget vid Turinge kyrka i Södermanland. Det sistnämnda är samtidigt högkor. I dessa minnesmärken förverkligar den svenska gravbyggnadstraditionen sin djupaste och märkligaste innebörd säger författaren utan att uppehålla sig vid det arkitektoniska problemet ur liturgisk

synpunkt. Ingenting kan tydligare åskådliggöra de svenska stormännens övermod, än då de förvandlade kyrkans kor till sin ätts gravkor som Dahlberg gjorde i sin egen och i Floda kyrka, där det rikt smyckade Kaggska gravkoret också övertagit funktionen av altarrum till den gamla kyrkan. Altaret flankeras på båda sidor av ståtliga tumbor med Agneta Ribbings och Lars Kaggs gestalter skulpterade på locken. Rakt över altaret hänger fältmarskalkens huvudbanér och ursprungligen funnos 16 fanor. Därtill kommer en prunkande dekoration med nischskulpturer och kraftiga stuckaturer. En konsekvens av denna sammansmältning mellan kyrkokor och gravkor utgör Österhaninge kyrka med Bielkestiernska gravkoret. Bakom gravkoret har skulptören Nicolaus Millich uppbyggt ett epitafium över ätten. Genom sin dominerande plats och sitt dramatiska innehåll fyller den hela kyrkan. Träffande säger författaren: »Gravkoret har här blivit teaterscen och har som sådan konkurrerat ut altaret. Den till gudstjänst församlade menigheten skådar icke i första hand sinnebilder för kristen tro utan bevittnar ett skådespel av världslig innebörd: sjöhjältens bedrifter.» Längre kan byggnadens säkularisering inte ha drivits än när själva altaret blivit en detalj i ett representationsrum, som helt ägnas en död storman.

*Upplands kyrkor. Konsthistorisk vägledning, utg. av Stiftsrådet i Uppsala ärkestift. I, Uppsala 1947.*

I likhet vad som skett i Södermanland har i ärkestiftet börjat utges en serie vägledningar av kyrkorna var och en omfattande 16 sidor till ett pris av 50 öre eller 1 kr. De första 12 kyrkoberivningar ha samlats i ett band. Efter en inledning av ärkebiskopen ges en kort konsthistorisk översikt av professor Johnny Roosval, som på sitt suveräna skildringssätt framställer en gallupundersökning bland kyrkorna och låter dem svara på några närgångna frågor: hur gammal, hur stor, vilka dyrbarheter gömmas inom murrarna? En livfull bild upprullas, där författarens skarpsinne, kombinationsförmåga och originella framställningskonst kommer till sin rätt. I kyrkoberivningarna medverka Erik Bohrn, Henrik Alm, B. J. Kilström, som står för redaktionen, Eric Juel, Ingeborg Wilcke-Lindqvist, Ragnar Stenberg och Rune Nordberg. De skildrade kyrkorna presentera sig alla som i hög grad intresseväckande; man behöver bara tänka på sådana märkliga monument som

Solna, Roslags Bro, Husby Sjutolft, Danderyd, Edebo och Vändel. Att skildra något av dessa kyrkor och deras inredning ligger utanför ramen av denna anmälan, som endast vill ta sikte på det betydelsefulla initiativet och den prisvärda begynnelse, som gjorts med detta band. Det intresse, som verket rönt redan i sin begynnelse, vittnar också om den roll det kommer att spela.

*Sigtuna Mariakyrka 1247—1947. Sigtuna Fornhems förlag. 1947.*

Sigtuna Mariakyrkas 700-årsjubileum framkallade bl. a. en av Sigtuna fornhem utgiven minnesskrift under redaktion av Holger Arbman, Wilhelm Holmqvist och Rolf Hillman. Sex författare ha här samlat sitt vetande om dominikanernas kyrka och kloster i Sigtuna ur konsthistorisk och liturgihistorisk synpunkt. Docenten W. Holmqvist ger först en intressant framställning av klostrets byggnadshistoria och skildrar de märkligaste inventarierna, bland vilka högaltarskåpet är ett av de mest intressanta. Frågan är om icke den bristande enhetligheten i skåpets figurstil lättast förklaras om man hänvisar det till den av Struck skildrade »der Hauptwerkstattmeister» i Lübeck med sin typiska dockstil, full av epigonala drag. Liturgiska bidrag äro Toni Schmidts uppsats om Sigtunabrödernas böcker och böner och Aarno Maliniemis artikel om Åbokonventets förhållande till Sigtunaklostret samt Carl-Allan Mobergs framställning av dominikanska musiktraditioner. Dessutom publicerar Agnes Geijer ett märkligt corporalskrin från Åbo domkyrka med ett broderi på locket, som visar sig vara ett verk av den kända Albert målare och pärlstickare. Slutligen redogör Harald Fleetwood för de äldsta sigillerna från Sigtunaklostret. Med sin vårdade utstyrelse och sitt i bästa mening populära bidrag framträder denna minnesskrift som mönstergill.

*Bengt Cnattingius.*

---

## Ny musik.

*Gustaf Carlman: Fantasia gotica.*  
*Nordiska Musikförlaget.*

Carlman är känd som orgelkompo-

nist från sina bidrag till »Introituspreludier» och »Postludier». Föreliggande verk är av något större format och visar en ganska markant profil.

Det är musik som man med intresse tar del av.

Efter en fri, toccata-artad inledning med rörliga pedalphaser följer ett lugnt avsnitt med bl. a. en myckenhet av parallella sextackord över ett ostinat basmotiv. En ny rörlig, nästan virtuos passageartad sats leder över till en fugerad del, som hämtat sitt tema, rytmiskt omarbetat, från den ostinata basen i det föregående. Motivet är faktiskt så bra, att man skulle önskat det ännu mera tillvarataget och utvecklat. Men koncentration kan ju vara en dygd. Fantasian avslutas i samma stil som inledningen.

Verket klingar utmärkt, är tack-samt att spela och måste betraktas som ett mycket gott tillskott till den f. ö. ganska magra litteraturen av fri, ny svensk orgelmusik.

G. Arnér.

*Valdemar Söderholm: Toccata C-dur.*

—: *Improvisation över »O du saliga».* Nordiska Musikförlaget.

En toccata av Söderholm spänner förväntningarna högt, när man har hans a-moll-toccata i friskt minne. Och be-sviken blir man ingalunda inför denna, även om den inte når upp till samma mästerskap som den i a. Han har en härlig orgelstil, Söderholm. Det är ett friskt musicerande i äkta polyfon stil utan något konstruktivt och stelbent över sig. Och framför allt är det så orgelmässigt. Denna toccata rekommenderas särskilt till studium för något mer avancerade organistelever, som vill göra bekantskap med modern orgelstil.

Improvisationen består av en liten, rörlig inledning följt av en meditativ pastoral över koralmotivet. Som avslutning följer en fuga byggd på kor-alens tredje fras.

Det är julmusik med något av en kärv och gnistrande svensk julotta över sig och synnerligen välkommen till omväxling med den traditionella.

G. Arnér.

## Psykologiska synpunkter på kulten.

Den religiösa aktiviteten börjar aldrig med begrepp och läro-satser. Varken hos folk eller enskilda. Dessa äro alltid sekundära fenomen, ett tankens försök att komma till rätta med de kultiska upplevelsorna. Det är dessa, som göra religionen till en tvingande och livgivande makt; de äro religionens huvudfenomen.

För sitt liv är religionen beroende av kulten. När denna upphör, upphör religionen; när den förändras, förändras också religionen. Dessa förändringar äro långt viktigare än de intellektuella och moraliska. Först med grundläggandet av nya kultformer uppstå nya religionsformer.

Urkristendomen bröt först då definitivt med judendomen och blev en ny religion, när kulten av den levande Kristus trädde i förgrunden. Och övergången från katolicism till protestantism var framför allt en kultisk fråga. Först sedan de nya kultformerna brutit igenom, kunde protestantismen tillskriva sig segern.

Kulten är icke något religiöst bifenomen. Den är den källa, ur vilken såväl den enskildes individuella som samfundets kollektiva fromhet växer fram. Det är således icke fråga om någon formalism eller institutionalism, när t. ex. den romerska kyrkan gör uppfyllandet av vissa kultformer till en ofrånkomlig plikt.

Kulten är alltid en samfundets sak, aldrig den enskildes. Den är en social och korporativ akt, den religiösa samfundsgemenskapens främsta, för att icke säga enda uttrycksmedel. Samfundsgemenskapen är kultgemenskap och kultgemenskapen är samfundsgemenskap. I och med det att man bryter sig ut ur kultgemenskapen, upphör också i egentlig mening samfundsgemenskapen.

Det religiösa dogmat har sitt ursprung i kulten; det är ett försök att för tanken klarlägga och fixera dess upplevelser. Utan levande förbindelse med kulten försvinner den verklighet, som dogmerna rymma; de bliva endast döda tankesystem. Lex orandi (kulten) är också lex credendi (dogm). Genom kulten befastes och fördjupas den tro, av vilken både den enskilde och samfundet leva.

Religionens innersta väsen och egentliga mål är förbindelse och gemenskap med Gud. Men denna kan endast vinnas i gemenskap med andra. Vi behöva stödet av andras tro; vi kunna icke undvara den kollektiva känsla av gudsnärvaro, som kulten skänker.

Verklig gemenskap förutsätter en dubbel rörelselinje och en ömsesidig aktivitet. Den ena kommer den andra till mötes, mottager något av den andra och giver något av sig själv. Endast på så sätt blir gemenskapen ett verkligt jag-du-förhållande.

Denna dubbla rörelselinje, den nedåtstigande från Gud, som söker människan, och den uppåtsträvande från människan, som söker Gud, är det för all kult grundläggande. Den är mötesplatsen mellan dessa båda linjer. Den slår en brygga mellan den osynliga och den synliga världen.

Jag-du-förhållandet stannar dock icke vid Gud. I kulten famnar det alla dem, som befinna sig i samma situation inför den Evige och Osynlige. Även om vi äro främmande och okända för varandra i vår dagliga gärning, närmas vi dock till varandra genom det gemensamma kultobjektet. Gudsförhållandets lodräta gemenskapslinje

drager med nödvändighet med sig människogemenskapens vågräta. Dessa skära varandra i kulten. Denna kommer således att stå i korsets tecken.

Man talar ibland om en rent »andlig» kult. Särskilt har protestantismens framhållits som en sådan. Menar man därmed den individuella andens formlösa gemenskap med den absolute Anden, så är detta något, som faller utanför kristendomens ramar eller i varje fall överstiger den vanlige kristnes möjligheter.

Vi äro icke ren ande. Och så länge vi äro bundna av tidens och rummets villkor, äro vi icke i stånd till några rent andliga akter. Men i kulten möter oss den gudomliga verkligheten i symbolens form. Den Osynlige inträder där i tid och rum. Synliga ting och naturliga handlingar genomströmmas och genomstrålas av det gudomligas närvaro. De bliva liksom laddade med gudomlig verklighet.

Symboler äro nödvändiga. Skulle vi endast få tala om Gud eller tänka på Honom i adekvata former, vore vi dömda till evig tystnad. Vi skulle icke kunna fatta eller utsäga något om Honom utom att Han är »das ganz Andere». Religionens centralbud, att älska Honom överallt, vore då meningslöst. Därför äro alla försök att ur religionen avlägsna symbolerna som ovärdiga antropomorfismer både omöjliga och onaturliga.

Kulten använder sig av symboler, visuella och auditiva. I dem mötas form och innehåll, tecken och sak, det synliga och det osynliga, det tidliga och det eviga. De synliga tingen och de hörbara orden äro de skepnader, som det gudomliga ikläder sig.

Hos oss har förståelsen för den religiösa symboliken gått förlorad, även om de ord vi använda om Gud och gudomliga ting icke äro något annat än symboler. På sin höjd kan man uppleva dem intellektuellt eller estetiskt. Men därmed hotar även den religiösa aktiviteten att urarta till en intellektuell eller estetisk delfunktion.

En avsymboliserad och intellektualiserad kult kan icke betraktas som specifikt »andlig». Den blir icke »andlig» därför att de visuella symbolerna ersättas med auditiva, ord och toner. Detta kan visserligen vara mera intellektuellt men icke mera »andligt» än om kulten bindes vid gipsfigurer.

Hos oss har kulten i stor utsträckning intellektualiserats genom den dominerande ställning, som predikan olyckligtvis kommit att intaga. Gud möter oss icke längre i de traditionella symboler, som skapats av det religiösa samfundets erfarenhet. Han är i

stället på nåd och onåd utlämnad åt den enskilde predikantens subjektivism. Denne skall genom sina ord framställa kultbilden och skapa visshet om gudomlig närvaro, något som överskrider en enskild människas förmåga.

Följden blir att kultobjektet hotar att försvinna eller åtminstone förlora sin enhetlighet. Det kommer med nödvändighet att präglas av den enskilde predikantens individuella uppfattning. Hans gudsbild kan därför svårligen bliva en korporativ kults Gud. Predikan är icke något gynnsamt medel att framkalla en kollektiv fromhet.

I all kult finnes ett mysterium. Och detta är så skrämmande stort, att våra ord och tankar äro allt för svaga för att fatta och utsäga det. I det förnimma vi den Osynliges närvaro. Och där uppenbarar sig den gudomliga frälsningen, visserligen i symbolens form, men reallt närvarande; det gudomliga, eviga och himmelska uppenbarar sig genom det mänskliga, tidsliga och förgängliga. Men det är på samma gång höjt däröver.

I kulten finnes således både ett mysterium och en uppenbarelse. Dessa båda kunna icke skiljas från varandra; de äro endast olika aspekter av den nedåtstigande linjen: i mysteriet drager Gud människan till sig, i uppenbarelsen kommer han henne till mötes.

Det kristna kultmysteriet framför alla andra är eukaristien; den är sedan urkyrkans dagar den kristna kultens klappande hjärta. I den har fornkyrkans, kyrkofädernas och medeltidens rikaste personliga erfarenhet av det gudomliga frälsningsmysteriet tagit gestalt. Och den har omkring sig samlat all den innerliga kärlek och alla de glödande förhoppningar, som ur tidens nöd och mörker höjt sig mot den Oändlige. Och där ser också Kyrkan den närvaro förkroppsligad, som är källan till hennes liv.

I det eukaristiska mysteriet ser också Kyrkan det offer, av vilket hennes liv beror. Representerar mysteriet och uppenbarelsen den nedåtstigande linjen — från Gud till människan — så representerar offret den uppåtsträvande linjen — från människan till Gud. I det eukaristiska offret sammanfalla — huru främmande denna tanke än kan te sig för många — dessa båda linjer till en enda, odelbar enhet; det är den väg, på vilken Gud möter människan och människan Gud.

Offret har en lång historia bakom sig; dess historia är den religiösa kultens historia. Det förekommer överallt och på alla stadier av samfundsmässig, religiös aktivitet. Det har förandligats och

förändrats, men aldrig helt försvunnit. Det tillhör den religiösa fenomenologiens urdata.

Allt ifrån Kyrkans äldsta dagar ha sakrificiella föreställningar färgat den kristna kulten. Mässan fick tidigt och har ännu — även hos oss, trots all protestantisk urvattning — de tre moment, som äro karaktäristiska för varje offerhandling: offerförberedelsen, offerinvigningen, offermåltiden.

Den protestantiska kulten har brutit med alla sakrificiella föreställningar. Luther stämplade ju Mässan som »summan idolatriam och impietatem» (höjden av avgudadyrkan och gudlöshet). Men därmed har ett för det religiösa behovet ursprungligt moment försvunnit ur protestantisk kult. Intet under, om den under sådana förhållanden efterlämnar en känsla av otillfredsställelse, som icke ens den mest glänsande andliga vältalighet kan ersätta.

Denna mot offertanken fientliga och avvisande hållning har man under stundom motiverat därmed, att offret har en tendens att uttränga och försvaga bönen. Man menar, att det råder en kamp mellan offer och bön; det förras seger betyder den senares nederlag.

Denna uppfattning är dock icke riktigt, även om den har Heilers stora auktoritet bakom sig. Offer och bön höra oupplösligen samman; det är bönen som gör offret till ett offer i ordets religiösa mening. Kyrkans böneliv har just sin medelpunkt i det eukaristiska offret; det är från detta, som det erhåller sitt djup och sin innerlighet. Offer och bön representera båda den uppåtsträvande linjen i kulten.

Det eukaristiska offret rymmer allt, som framkallar och vidmakthåller en fördjupad bönehållning: känslornas intensitet, den förkrossande insikten om eget ovärde, den jublande glädjen över gudomlig nåd och gudomligt förbarmande, den trosskapande och trosstärkande gemenskapen med andra.

Det eukaristiska offret och den miljö, i vilket det fram bäres, skapa en för andakt och tillbedjan synnerligen gynnsam atmosfär. Under den djupa andakten, som icke får förväxlas med ett intresserat lyssnande till en predikan, sker en egendomlig förträngning av medvetandet; det slutes för alla yttre intryck. Men samtidigt fördjupas det; alla själens krafter samlas omkring Gud: människan förnimmer Hans närvaro. Och inför denna försjunker hon i tillbedjan. Hon blir för att tala med Plotinos »ensam med den ensamme» (μόνος προς μόνον).

På protestantiskt håll talar man gärna om uppbyggelse som



kultens egentliga mål. Nu är uppbyggelse ett mångtydigt ord. Vanligen fattas den som en summa subjektiva upplevelser av intellektuellt eller emotionellt innehåll.

Fattas uppbyggelsen på detta sätt, så står den i skarpast möjliga motsats till andakt och tillbedjan. De ha en motsatt såväl religiös som psykologisk orientering. Tillbedjan är teocentrisk, orienterad mot Gud. Uppbyggelsen åter är egocentrisk, orienterad mot det egna jaget. I tillbedjan höjer sig människan, glömsk av sig själv, mot Gud. I uppbyggelsen åter söker hon draga Honom till sig för att skänka henne vissa intellektuella eller emotionella upplevelser och njutningar.

Tillbedjan och liturgisk bön, sammanfalla icke, ehuru båda utgöra väsentliga moment i kulten. Den liturgiska bönen är ett uttryck, icke för den enskildes, utan för kultförsamlingen kollektiva fromhet. Därför fordrar denna bön, att den enskilde för det helas skull avstår från sina subjektiva önsknings och behov. Endast på så sätt kan den bliva ett troget uttryck för samfundets kollektiva liv.

I den liturgiska bönen beder hela Kyrkan som mystisk enhet. Denna bön är en allas bön för alla. Ingen skjutes undan eller lämnas utanför. Men samtidigt lyftes i denna kollektiva bön den enskilde bedjaren ut ur sin svaghet, sin isolering, sin fattigdom in i något större, rikare, starkare än vad han kan nå fram till som enskild individ.

Den liturgiska bönen förenar andakt och uppmärksamhet. Dessa stå eljest i motsatsförhållande till varandra. Andakten kräver ett starkt avskärmat medvetande, så att alla yttre, störande intryck utestängas. Uppmärksamheten åter kräver ett vidgat medvetande, som just står öppet för de yttre intrycken. Detta omöjliggör verklig andakt vid en fri, gemensam bön. Uppmärksamheten på denna jagar bort andakten.

Själslivet kommer således att splittras mellan krampaktiga försök att förena uppmärksamhet och andakt. Vid den gemensamma, liturgiskt bundna bönen uteblir denna splittring. Den enskilde behöver icke splittra sin andakt för att följa med. Orden äro honom välbekanta, åtminstone i deras huvudinnehåll. Han kan helt samla sig kring det givna böneämnet, ostörd bedja med i den gemensamma bönen, tänka samma tankar och uttala samma ord.

Detta gör den korporativa bönen icke blott till en religiös utan även social akt av högsta värde. Den enskilde lyftes ut ur sin

isolering; hans jag-medvetande vidgar sig till ett vi-medvetande. Den liturgiska, bundna bönen är gemenskapsskapande på ett helt annat sätt än vad förkunnelsen någonsin kan bliva. Den är en allas bön för alla, en bön, i vilken vi efter den helige Paulus' ord söka bära varandras bördor.

Det är icke i den enskildes individuella fromhet vi ha att söka den levande religiösa aktivitetens huvudkälla. Och det är icke där, som den har sina djupaste rötter. Dessa ha i stället sitt fäste i och suga sin näring ur det religiösa samfundets korporativa liv, sådant detta kommer till synes i kulten. Och därför betyder också kultens förfall det religiösa livets förfall.

*Axel Haerberger.*

## Årsredogörelser.

### A. Kyrkosångens Vänners Centralkommitté

har hållit årsmöte i Stockholm den 7 januari under Biskop Auléns ordförändeskap. Samtliga stiftskretsar, med undantag av Härnösands, voro representerade. En tyst minut ägnades åt minnet av den under året bortgångne domkyrkokantor S. Lundin från Växjö.

Ur protokollet meddelas följande: Lunds stiftskrets utser två revisorer jämte en suppl. att granska 1948 års räkenskaper. Ansvarsfrihet beviljades för 1946 års räkenskaper, liksom för samarbetskommittens räkenskaper. Komminister Torbjörn Wikmarks förslag till inledningstext rörande anvisningen för bröllops- och begravningsmusik antogs. Dock skulle en överarbetning av detsamma först äga rum. Anslag beviljades dels till denna tidskrift, dels till distribuerandet av psalmlista för folkskolan.

Arbetsutskottet fick i uppdrag, att förhandla med Diakonistyrelsen om

utgivandet av lämplig kyrkomusik, att hos densamma göra en framställning om K. S. V:s deltagande i planläggandet och utförandet av framtida konferenser angående gudstjänstliv och teologi,

att konferera med Radioutskottet och doktor Erik Kj. Linder om utformande av ritual för radions aftongudstjänster,

att inför kommittén för 1947 års musikutredning framhålla K. S. V:s intressen, speciellt vad beträffar den kyrkomusikaliska utbildningen vid seminarierna och vid universiteten.

Den sittande styrelsen, bestående av herrar G. Aulén, ordf. A. Nygren v. ordf. G. Grefberg, sekr. och bibl. Karl G. Gustavsson, kassör samt H. Weman och W. Ahlén, omvaldes.

*Gabriel Grefberg.*

sekr.

P. M. till herrar kretsombud, sekr. och kassaförvaltare:

1. Lundakretsen utser 2 revisorer jämte en suppleant att granska centralkommitténs räkenskaper för år 1948. Med anledning därav fattar kretsen beslut samt meddelar härom till kantor Karl G. Gustafsson, Gökhem före den 1 december 1948.
2. Protokollsutdrag, utvisande kretsarnas beslut angående ärenden från centralkommitténs senaste årsammansträde skola före den 1 dec. 1948 tillställas undertecknad.
3. Motioner till 1948 års sammanträde

den 7 januari 1949 insändas till undertecknad före den 1 dec. 1948.

4. Årsavgiften insändes till kantor Karl G. Gustafsson, Gökhem, före den 1 december 1948.

5. Redogörelse för kretsarnas verksamhet under år 1948 insändas till undertecknad under loppet av december månad i år.

Stockholm, Prästgatan 18 den 20 januari 1948

*Gabriel Grefberg.*

sekr.

### B. Stiftkretsarnas verksamhet under år 1947.

Ärkestiftets stiftskrets: Sällskapet K. S. V. i Ärkestiftet har under år 1947 anordnat liturgisk-kyrkomusikaliska dagar i Sigtuna den 19—20 januari. Syftet med dagarna angavs i inbjudan på följande sätt: »Våra kurser ha tidigare präglats av de övningar, kring vilka vi samlats. Dagarna i Sigtuna vilja om möjligt nå djupare. I gudstjänster vilja vi söka uppbyggelse, och i samtal hoppas vi kunna vinna ökad klarhet om de mål och medel, som kunna bidra till förståelsen för den liturgiska sången ute i församlingarna och för de oss givna nya gudstjänstformerna.» Sigtuna-stiftelsen och Mariakyrkan bildade den yttre ramen för samtal och gudstjänster. Av gudstjänster firades kompletorium och nattvardsgudstjänst enligt högtidligare formen i Maria-kyrkan. Tidebön lästes i stiftelsens Olaus-Petri-kapell. Samtal höllas om »Liturgiens anda», inlett av teol. dr. Gustaf-Adolf Danell och om »Ett rikare gudstjänstliv» med inledande ord av missionssekreterare

Hjalmar Brundin och kantor Herbert Ilar. Utom övningar för de förekommande gudstjänsterna övade organisterna liturgiskt orgelspel under domkyrkoorganisten Henry Wemans ledning och prästerna liturgisk sång under ledning av rektor Ingvar Sahlin. Dagarna räknade 26 fasta deltagare.

Örsundsbro den 30 december 1947.

*Erik Magnusson,*

sekr.

Skara stiftskrets: K. S. V. hade årsmöte i Skara den 3 mars. Räkenskaperna, som balanserade på kr. 6,491:42 och utvisade en behållning på kr. 4,847:78, godkändes. Stiftskollekten utgjorde kr. 2,186:15. Under året ha liksom föregående år hållits s. k. *Kontraktsgagar* för präster och organister med övning i liturgisk sång, koralsång och orgelspel. Dessa dagar ha omfattats med stort intresse och komma säkerligen, om de

fortsätta, att få stor betydelse för kyrkomusiken i stiftet. — Vid *Präst-mötet i Skara den 25—27 juni* höll K. S. V. en musikstund i domkyrkan första dagen med följande program:

1. Så skön en väg ej finns på jord ..... Runbäck
2. Församl. sång: Ps. 206:3, 4.
3. Sommarpsalm ..... W. Ahlén
4. Skåden liljorna ..... G. Nordquist

Efterföljande aftonbön var enligt Mässboken II. Kören var då placerad i ena sidokoret. På andra dagens afton hölls gudstjänst till bortgångna ämbetsbröders minne. Ordningen följde i huvudsak den som finnes i Evangelisk Tidegård: Till de dödas minne. Som inledning till aftonbönen utförde kören Widéns Requiem. — Ett flertal *Sånggudstjänster* och *koralaftnar* ha av de olika kretsarna hållits i olika delar av stiftet. Två större Kyrkosångsdagar hade planerats i Alingsås och Vänersborg med rektor Ingvar Sahlin som ledare, men dessa ha ännu ej förverkligats. — K. S. V. har under året ingått såsom medlem i Västergötlands Körförbund och därmed också ingått i Sveriges Kyrkosångsförbund och Sveriges Körförbund samt prenumererat på de olika förbundens tidningar. Till Tidskriften Svenskt Gudstjänstliv har kretsen detta år lämnat ett bidrag på 50 kr. — Som styrelse har fungerat följande: Kyrkoh. Sam. Melin, ordf., kyrkoh. G. Nordquist, v. ordf., kyrkoh. E. H. Cederbom, kantor A. Lundin och komm. B. Fridén, dirigenter, komm. C. Th. Ekelöf, kassaförvaltare, fru Anna Fredin och syster Gudrun Andersson, ledamöter.

Gullsprång den 5 jan. 1948.

Erik H. Cederbom,  
sekr.

**Strängnäs stiftskrets:** Den kyrkomusikaliska verksamheten i Strängnäs stift under det gångna året präglas i första hand av den med stor förväntan emotsedda Rikskyrkosångshögtiden i Östersund i juni månad. Ett energiskt och målmedvetet förberedelsearbete under vårmånaderna kulminerade i den till c:a 350 man uppgående stiftskörens medverkan i rikskörens program. Det största intresset tilldrog sig helt naturligt stiftskörens separata framträdande i J. H. Romans »Davids 112:e psalm» för bl. kör, stråkorkester och orgel. Enligt den närvarande expertisens samstämmiga vitsord blev framförandet mycket gott. Verket dirigerades av domkyrkoorganisten Rudolf Norrman. Redan tidigare hade emellertid såväl å cappel-lahymnerna som ovannämnda Roman-komposition framförts vid två skilda tillfällen av Strängnäs stifts kyrkosångsförbund på initiativ av domkyrkoorganisten Norrman. Vid en konsert i Askers kyrka den 27 april fingo således de tillstädeskomna sångarna en försmak av rikskyrkosångsprogram-mets hymner, under ledning av 1:e förbundsdir. Rudolf Norrman och 3:e förbundsdir. Einar Lundqvist, Hallsberg. Vid ytterligare en konsert med i huvudsak samma program i Örebro Olaus Petri kyrka den 11 maj medverkade förutom de tidigare nämnda också undertecknad med ett par orgel-soli.

Rikskyrkosångshögtiden blev en oförgätlig upplevelse, och det torde ej vara för mycket sagt, att det fortsatta kyrkosångsarbetet å respektive hemorter märkbart livats av de starka intryck och rika impulser sångarna därvid mottogo. Denna omständighet torde ej i ringa mån ha medverkat till den oväntat stora tillslutning, som kom stiftsförbundets kyrkosångsdag den 16 nov. i Katrineholm till del.

Med hänsyn till den nyligen avhållna rikshögtiden och med tanke på det omfattande förberedelsearbetet till 1948 års jubileumshögtid för stiftsförbundet, begränsades denna kyrkosångsdag med årsmöte till en dag. Även programmet för den avslutande musikgudstjänsten blev så tillvida av blygsam uppläggning, som blott tre å cappellahymner voro nyinstuderade. Av dessa förtjänar särskilt nämnas Gunnar Thyrestams »Johannes såg så klar en syn». Samtliga förbundsdirigenter voro i elden och vidare medverkade separat Katrineholms kyrk kör under musikdirektör Herman Friedners ledning samt kantor Gunvald Hallinder, Malmköping med orgelsoli. Kyrkoherde Sigurd Håkansson talade om tonen från himlen och i anslutning därtill om kyrkosångens förmåga att vara en återklang av budskapet från ovan. Dagsprogrammet hade tidigare upptagits av repetitioner omedelbart följt av årsmöte.

C:a 325 sångare hade mött upp till dagens kyrkosångsdag, ett vittnesbörd så gott som något om kyrkosångens förmåga att samla vår tids människor till tempeltjänst.

Nyköping den 21 dec. 1947.

*Ake Kullnes.*  
sekr.

**Lunds stiftskrets:** Från K. S. V:s inom Lunds Stift verksamhet under året kan nämnas, att en två dagars instruktionskurs i mässmusiken hållits i Lund i april månad. Till kursen hade inbjudits tio kyrkomusiker och lika många präster. Under hösten och våren komma i Stiftet att anordnas kurser kontraktsvis med kursdeltagarna från april-kursen som ledare.

Styrelsen för K. S. V. inom Lunds Stift vill i detta sammanhang erinra om den hemställan som tidigare gjorts,

att Centralkommittén undersöker möjligheterna att få valda delar ur mässmusiken inspelade på grammofonskivor och hänvisar till föregående år inlämnad motion.

Lund i december 1947,

*Josef Hedar.*

**Växjö stiftskrets:** Under året har Sällskapet anordnat kurs i kyrkomusik och talt teknik i Ljungby 28—30 juli. Till kursen hade inbjudits präster, kantorer och övriga intresserade. Ledare och medverkare i kursen har varit musikdirektör D. Murgård, Karlskrona, talpedagog Knut Vikrot, Lund, domkyrkosyssloman Per Edwall, Växjö samt kyrkoadjunkt F. Gjerulf, Ljungby och kyrkoherde I. Arlid.

Kursen öppnades av kyrkoherde J. Wahlgren i Nybro. Kostnaderna för kursen har bestridits av K. S. V, som även utdelat ett antal resebidrag åt deltagare.

Blädinge den 23 dec. 1947.

*Gunnar Johansson.*  
sekr.

**Göteborgs stiftskrets:** Tisdagen den 9 sept. anordnades i samband med prästsällskapets sammanträde en musikstund i Domkyrkan. Därvid utfördes under domkyrkoorganisten Herman Asplöfs ledning Max Regers Julkantat för kör, soli och stråkorkester. Programmet upptog dessutom bl. a. kompositioner av Händel, Mendelssohn m. fl.

Under året har av kollektmedel utdelats kr. 750:— till stipendier åt kyrkokörer inom stiftet för understödande av deras verksamhet.

Göteborg den 5 jan. 1948,

*Tore Hulthén.*  
Kyrkoadjunkt  
sekr.

**Stockholms stiftskrets:** När Centralkommittén sammanträdde den 7 januari, kunde den och andra intresserade lyssna till musik av Morén, G. A. Ericson, J. H. Roman och naturligtvis den store Bach. Det var kantorn i Hedvig Eleonora, direktör Valdemar Söderholm, som stod för denna musikandakt i sin kyrka med biträde av sin kör, Ingrid Eksell, Carl Skylling och David Wikander. Så inleddes året för Stockholmskretsens del.

Vårt årsmöte firades den 5 juni med en utflykt, som sent skall glömmas, till de sköna helgedomarna i Botkyrka, Salem, Grödinge och Sorunda. Komminister Ragnar Stenberg och doktor Einar Erici stodo för sakkunskapen, när det gällde målningar, altarskåp och orglar. Alla voro vi överens om att denna lustvandring i skön medeltida konst var mycket givande.

Vid årsmötet, som hade förlagts till Arsta havsbad, omvaldes den avgående styrelsen. Direktör Walde-  
mar Ahlén sköter alltså fortfarande ordförandeklubban med den äran. Han avtackades för sin insats till kretsens fromma under året av v. ordf. komminister Torbjörn Wikmark.

Den 25 oktober samlades en del av kretsens medlemmar under Storkyrkans mäktiga valv för att vara med om helgsmålsbönen denna lördagskväll. Kompositioner av David Wikander, Rolf Karlsen och Finn Viderø fram-

fördes. Liturg i kompletoret var pastor Per Olof Sjögren. Vidare medverkade Storkyrkans kantor, direktör Claes Göran Stenhammar, medlemmar ur Storkyrkans kör samt Schola Cantorum. Vid orgeln satt Storkyrkans organist, direktör David Wikander.

Efter helgsmålsbönen var det föredrag av Direktör Harald Göransson i Storkyrkans församlingssal. Han tog oss med på en resa till Frankrike, och vi fingo lyssna till Solesmesmunkarnas sköna gregorianska sång. Grammfon-skivor förmedlade på ett ypperligt sätt dess toner till oss, som satt och undrade om inte en av förklaringarna till den gregorianska sångens undångömda plats i svenskt liturgiskt sammanhang är att söka i vår bristande förmåga att utföra denna sång så att människor tycker om den. Föredragshållaren ansåg, att man kunde fordra, att gregoriansk sång lärdes i kantors- och prästutbildningen. Han gav också många intressanta inblickar i musiklivet i Frankrike av i dag.

Under året har kretsen i enlighet med Centralkommitténs rekommendation utsett kontraktsombud i stiftet. Kretsen har också stått som medinbjudare till en fortbildningskurs, anordnad av Schola Cantorum i sommar.

Stockholm den 31 december 1947.

*Karl Erik Fridbom.*  
sekr.



## Laurentius Petri Sällskapet.

*Laurentius Petri Sällskapets styrelse får härmed inbjuda*

- 1) Sällskapets medlemmar till *ÅRSMÖTE* i Halmstads församlingshem lördagen den 7 augusti 1948 omedelbart efter vespern, som hålles i Halmstads kyrka kl. 18.00.
- 2) Sällskapets medlemmar och övriga intresserade att deltaga i *KYRKODAGAR* i Halmstad den 5—8 augusti, enligt närslutna program och
- 3) Sällskapets medlemmar och i övrigt intresserade präster, organister och kantorer samt sångare ibland lekfolket till *STUDIEKONVENT* i Halmstad måndagen den 2 t. o. m. söndagen den 8 augusti, vartill program bifogas.

\*

\*

\*

### Ordning för Laurentius Petri Sällskapets KYRKODAGAR i Halmstad den 5—8 augusti 1948.

*Torsdagen den 5 augusti.*

- Kl. 18.30. Sammanträde med Nordiska Nämnden för Tidegården. Anföranden av sekr. i Faith and Order, Mr. W. Vos, Groningen: Den liturgiska rörelsen i Hollands reformerta kyrka och av soknarprestur Erlendur Sigmunsson, Seydisfjördur: Från Islands kyrka.
- Kl. 21.00. Completorium.

*Fredagen den 6 och lördagen den 7 augusti.*

- Kl. 8.00. Laudes, därefter bibelstudium i grupper. (Ledare: stiftsadjunkt Martin Angser, Norrköping, domkyrkosyssloman Pehr Edwall, Växjö och kyrkoadjunkt Evert Palmer, Stockholm.)
- Kl. 9.30. Frukost.
- Kl. 10.30. Övningar i mötets tideböner, I. Kyrkoherde A. Adell, Söderköping.
- Kl. 11.30. Fredag: föreläsning av Mag. art. Finn Viderø, Köpenhamn: Den gregorianska sångens särdrag.  
Lördag: föredrag av professor Hjalmar Lindroth, Uppsala: Bibelsyn och gudstjänst.
- Kl. 12.30. Sext — kaffe.
- Kl. 13.30. Övningar i gregoriansk sång II.
- Kl. 14.30. Fredag: föredrag av kyrkoherde K. Peters, Söndrum: Text och ton.  
Lördag: Samtal över ämnet: Erfarenheter av tidegården i församlingslivet. Anföranden av professor Wolfgang Schmidt, Åbo, Pastor, Dr. Theol. Thord Godal, Trondheim och domkyrkosyssloman Pehr Edwall, Växjö samt sogneprest Dag Monrad Møller, Oure, Danmark.
- Kl. 16.30. Vesper.
- Kl. 17.00. Middag.
- Kl. 19.00. Fredag. Föredrag av docent B. Strömberg, Lund: Kyrkans bön och kyrkans enhet.
- Kl. 18.00. Lördag. Vesper och därefter Laurentius Petri Sällskapets årsmöte. Föredrag av intendent E. Salvén, Halmstad: Skriften på väggen.
- Kl. 21.00. Completorium.

*Söndagen den 8 augusti.*

Gudstjänster.

Föredrag av sogneprest Holger Dahl, Haslum, Danmark: Kyrksyn och andaktsliv.

Mötets avslutning.

Om anmälning till kyrkodagarna m. m. se under studiekonventet.

\*

\*

\*

**Ordning för Laurentius Petri Sällskapets  
STUDIEKONVENT**

**i Halmstad den 2—8 augusti 1948.**

*Måndagen den 2 augusti 1948.*

- Kl. 17.00. Middag.
- Kl. 18.00. Vesper i Halmstads kyrka och övning i gregoriansk sång.
- Kl. 21.00. Completorium.



*Tisdagen den 3 augusti—söndagen den 8 augusti.*

- Kl. 8.00. Laudes, därefter bibelstudium i grupper (ledare se under kyrkodagarna).
- Kl. 8.00. Torsdag. Laudes och nattvardsgång i Söndrums kyrka. Skriftetal. (Res. kap. Agnar Sandvik, Trondheim).
- Kl. 9.30. Frukost.
- Kl. 10.30. Övningar i gregoriansk sång I (kyrkoherde A. Adell).
- Kl. 11.30. Föreläsning av Mag. art. Finn Viderø, Köpenhamn: Gregoriansk teori.
- Kl. 12.30. Sext — kaffe.
- Kl. 13.30. Övningar i gregoriansk sång II.
- Kl. 14.30. Föredrag av kyrkoherde K. Peters, Söndrum: Den stilla mässan i Lundastiftet enligt Missale Lundense.
- Kl. 16.30. Vesper.
- Kl. 17.00. Middag.
- Kl. 19.00. Flerstämmig sång. Ledare: musikkdirektör Lennart Svegelius, Kungsbacka.
- Kl. 21.00. Completorium.

Från och med torsdag afton — se ordningen för kyrkodagarna.

Vid orgeln under hela veckan:

Domkyrkoorganist G. Arnér, Växjö och Mag. art. Finn Viderø, Köpenhamn. Vid torsdagens högmässa: musikkdirektör G. Ohlsson, Söndrum.

Samtliga gudstjänster hållas, där annat ej angives i Halmstad kyrka.

Föredrag och övningar förläggas till Halmstads församlingshem.

Bibelstudiegrupperna fördelas till kyrkans sakristia och dopkappell samt i kyrkorådssalen.

\*                      \*

\*

Måltiderna intagas på Högvakten. Pris för 2 mål 4:50; för 1 mål 2:75, inkl. serveringsavgift.

Rum i hem eller å hotell till ett pris av 4 à 4:50 per bädd och natt.

Medtag: Den svenska tidegården (1944).

Svenskt antifonale.

Melodipsalmbok och Mässbok I.

Bibel.

Anmälan om deltagande i kyrkodagarna och i studiekonventet göres till kyrkoherde K. Peters, Söndrum, *Halmstad*, senast den 20 juli, varvid bör tydligt angivas *tid för ankomst och avresa*, samt i vad mån logi och mat önskas.

# K Y R K O M U S I K

**Hymner** för trestämmig kör eller kvinnokör tillägnade biskop *Gustaf Aulén* den 15 maj 1939. 1: —.

*Särtryck:*

När Herren Kristus födder var. Tonsats av *Ivar Widéen*. 0:14.

O Herre Gud oändelig. Tonsatt av *David Wikander*. 0:14.

Världens frälsare kom här. Sättning av *Oskar Lindberg*. 0:07.

Evigt innan himlens fäste. Sättning av *Albert Runbäck*. 0:14.

Döden är uppslukad. Av *Gustaf Carlman*. 0:25.

Du som härlig ställde. Körsats av *Waldemar Åhlén*. 0:25.

**Tidegärds hymner** av *Arthur Adell*. I toner från forntid och nutid tillägnade författaren på hans 50-årsdag. Med teckningar av *Erik Abrahamsson*. 5: —.

*Särtryck:*

I världens ödestimma av *Carl E. Rosenquist*. 0:25.

Ännu en dag till vila går av *David Wikander*. 0:15.

På nytt advent för dörren står av *Albert Runbäck*. 0:15.

O starke Gud av *F. M. Allard*. 0:15.

Sig fröjde himmel, fröjde jord av *Waldemar Åhlén*. 0:15.

**Hymner.**

Jag är, o Herre, i din makt av *H. Albert*. 0:25.

Aftonpsalm av *J. S. Bach*. 0:10.

Kom, stilla död. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Frans Wüllner*. 0:07.

Pingsthymn. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Franz Wüllner*. 0:07.

Hell, dag så ljus och lyckosam! av *G. P. Palestrina*. 0:07.

Dig skall ditt Sion sjunga. Mel. av *Johan Kugelman*. Tonsats av *J. S. Bach*. 0:40.

Jesus Krist, vår Frälserman. Tonsats av *L. Osiander*. 0:15.

Wie schön leuchtet der Morgenstern av *M. Praetorius*. 0:25.

Vak upp, min själ, giv ära. Mel. fr. 1587. Tonsats av *David Wikander*. 0:20.

Det är en kostelig ting av *Harald Cederwall*. Den signade dag, julhymn för blandad kör av *Daniel Olsson*. 0:25.

Vid completorium under julen. Tryckt i två färger. 0:75.

## G L E E R U P S

# RÖSTEN

dess skolning och vård

av

**KNUT VIKROT***Sångpedagog. Lärare i talteknik vid Lunds univ.*

Förord av

*hovsångaren JOEL BERGLUND*

“Det är en bok, som är värd att läsas av var och en, som vill skaffa sig djupare kunskaper om det musikaliska instrument, som den mänskliga strupen utgör, och om de möjligheter som finnas att träna upp detsamma till ett allt lydigare uttrycksmedel för konstnärliga intentioner. Både amatören och yrkessångaren har här mycket att hämta . . .

Den utmärkta sammanfattningen 'Att minnas', varmed författaren avslutar sin framställning, borde dagligen läsas av varje sångare och talare.

*Operasångare Erik Sundquist i Sydsvenska Dagbladet*

“Knut Vikrots arbete bär vittne om ett kunnande, en pedagogisk talang och en erfarenhet som imponera. Sedda mot ljuset av den sunda uppfattningen i hans pedagogik te sig många hittills praktiserade metoder ohjälpligt distanserade. Denna bok har därför en oändligt stor uppgift att fylla. Må den komma i händerna på och begrundas av alla, som syssla med sång och talteknik. För såväl lärare som elev bör den kunna bli till ovärderlig nytta och hjälp. Helt säkert kommer Knut Vikrot med detta arbete nu att uppmärksammas som en av de främsta och vederhäftigaste sångpedagogiska experterna i vårt land.”

*Musikdirektör Jan Pontén i Svenskt Gudstjänstliv*

6: 50

GLEERUPS

**E. A. Setterquist & Son Eftr.**

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik  
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

**OLOF HAMMARBERG**

ORGELBYGGARE

GÖTEBORG V.

Tel. 29 12 60

**H. LINDEGREN**

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARENS FÖRENING.

*Tillverkar piporglar,  
som utmärka sig för största hållbarhet  
samt god »orgelmässig» ton.  
Mångårig erfarenhet.*

**ORGELBYGGARE  
GÖTEBORG**Postadress:  
KOMMENDÖRSGATAN 12Telefoner:  
BOSTADEN 14 36 38  
FABRIKEN 14 93 38**A. MAGNUSSONS ORGELBYGGERI**

GÖTEBORG PIPORGLAR

Telefoner:

15 12 79, 16 59 29

•

SVENSKT

KVALITETSARBETE

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation. Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bälgrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.